



La ruta del primer viatge, la primera gran mentida

Autor: Manel Capdevila

Data de publicació: 01-05-2010

La tesi sobre LA PRIMERA GRAN MENTIDA ?l'engany sobre la ruta declarada en el primer viatge d'En Colom?, és del catedràtic de l'escola nàutica de Cadis, Luis Miguel Coín Cuenca, que la va poder demostrar el 1990 fent aquesta travessia (baixant fins a l'altura de les illes de Cap Verd) amb una rèplica de la Niña, i arribant al Carib en el mateix temps que l'emprat per En Colom. Va publicar tres llibres i, fins i tot, la BBC va fer un reportatge que TVE no va voler passar: vam haver de veure'l a Euskal-Telebista (cosa que indica que hi ha censura al segle XX!!!). Però el seu missatge no va quedar prou clar, ja que ho va emmascarar amb la teoria (de Manzano i altres) del "nàufreg que se suposa que lliurà un mapa a En Colom abans de morir". I, així, va desviar sense voler l'atenció del tema principal, que era "la falsificació històrica", amb la declaració d'una falsa ruta!, mentre tothom es va quedar amb la història del mapa secret.

En Colom, durant el primer viatge, segons una còpia del diari transcrita per En Bartomeu Casaus, que és l'única que es conserva, va seguir el paral·lel de la Gomera fins arribar a Guanahaní. Però, en realitat, va haver de baixar fins a les illes de Cap Verd (com va fer a la resta de viatges) a buscar els corrents favorables i els alisis del NE, que, especialment en aquella època de l'any, bufen allà amb prou força, per fer arribar les "pesades" caravel·les fins al Carib. Però per aconseguir-ho va haver d'atribuir a San Salvador una falsa latitud de 28°N., perquè el tractat de Alcàçoves (vigent al 1492), l'impedia navegar al sud d'aquest paral·lel. Aquesta va ser la primera gran mentida.

Ruta real ?única factible? contraposada a la ruta declarada oficialment

En Colom duia dos comptes de llegües navegades, segons ell, per tranquil·litzar la tripulació, però els seus comptes curt i llarg coincideixen molt bé amb els comptes de llegües de la ruta "directa" i de la ruta "corba" (única factible, vegeu-

ne els gravats, seguida pels "pilots d'Arenys" del s. XIX). El Gran Almirall ho va fer per justificar-se si es trobava amb algun vaixell portuguès (a l'anada o a la tornada), ja que sabia que, en tornar, el corrent el duria irremissiblement a les Açores (a Portugal va ser fet presoner; i, després, interrogat, mostrà la seva versió legal del diari).

Sis dies després de sortir de la Gomera van trobar el masteler d'una nau de 120 tones, però, atès el sentit "rellotge" dels corrents atlàntics, és poc probable que el trobés navegant cap a l'oest, però sí navegant cap al sud, en aigües freqüentades pels vaixells portuguesos. En aquests dies, diu que l'aigua era la meitat de salada, i va trobar dofins i tonyines, cosa impossible segons els historiadors ?això navegant a l'O de les Canàries?; però, navegant amb rumb a Cap Verd, s'hauria trobat el corrent d'aigua dolça que aflora a la superfície procedent de l'Antàctic, que crea una zona molt rica en pesca. El 14 de setembre (navegades unes 300 milles) diu: "Vàrem veure un cua de jonc i una fregata" ?això amb rumb O des de la Gomera?. És impossible, ja que aquestes aus (també segons el seu diari) "no s'aparten més de 100 milles de terra"; però amb rumb SO és diferent, perquè es trobaria a menys de 100 milles de les illes de Cap Verd. Amb aquesta demostrada tesi sobre la "mentida històrica", i pel tractat de Alcàçoves (vegeu-ne l'apartat més endavant), el descobriment d'Amèrica, seria legalment per a Portugal.

UNA RUTA PER A LA POSTERITAT (D'ANADA I DE TORNADA)

Allà pels anys 70, en el meu primer vol a Nova York em va estranyar que hi hagués diferència en la durada "real" del vol, entre el viatge d'anada i el de tornada, després de moltes discussions amb gent que creia saber-ne el motiu, un pilot conegut em va explicar que era causat per un corrent en doll ?"JET STREAM"? que bufa "d'oest a est" (contrari al moviment aparent del Sol) a l'hemisferi nord, amb una velocitat mitja superior a les 60 mph (arribant en ocasions a 300 mph) i a una altura entre 6 i 9 milles. Va ser descoberta durant la segona guerra mundial pels pilots japonesos que sobrevolaven el pacífic. Aquesta troballa va ser de suma importància per a la navegació aèria intercontinental i des de llavors es té en compte en tots els viatges transoceànics (el seu coneixement ha ajudat també en la predicció del temps, ja que arrossega les capes d'aire inferiors). Doncs bé: la gran importància d'En Colom (faig servir aquesta grafia per ser la que ell mateix usa en les 17 edicions internacionals de la seva carta a En Lluís de Santàngel i En Gabriel (Rafael) Sanchís, publicades mentre ell encara vivia) és haver establert "per a la posteritat" en els viatges a vela:

1. LA RUTA E-O D'ANADA (àlisis del NE i corrents de SO-O a l'alçada de les Illes de Cap Verd)
2. LA RUTA O-E DE TORNADA (el corrent del Golf de NE-E)

Mapa amb els corrents dominants a l'Atlàntic

La velocitat mitjana del corrent del Golf i del corrent de Cap Verd és d'uns 0,5 nusos (amb pics de fins a 3 nusos) i sent la millor velocitat a la qual podien navegar les caravel·les d'uns 9 nusos, era obligatori fer-ne ús. Després d'ell (en els seus quatre viatges), tots els que l'han seguit han utilitzat el seu descobriment: aquestes dues "autopistes" dins l'oceà (a l'Arxiu Municipal d'Arenys de Mar n'hi ha una petita prova amb els rumbos traçats a llapis a totes les cartes de l'Atlàntic que hi són conservades, de pilots que es van formar a l'Estudi de Pilots d'En Baralt).

En Colom "va intuir" aquestes dues rutes en els seus viatges anteriors:

- a. - Quan viatja a la Mina amb Portugal, escriu al seu diari: "en aquestes latituds (a partir del tròpic de càncer) els vents bufen sempre en la mateixa direcció" (els àlisis del NE). Per aquest motiu va manar aparellar les caravel·les amb vela quadra (la Pinta a les Canàries, ja iniciat el viatge).
- b. - Pels seus viatges a Irlanda (Galway) sabia que "troncs amb homes de pell acolorida, que no parlaven llengua coneguda, havien arribat a Galway arrossegats pels corrents"; o, en relats de marins de les Açores: "grans peces de fusta llaurada per la mà de l'home havien arribat «arrossegades» a les illes de ponent".

No té cap importància el fet que un marí moribund o Toscanini (no hi ha cap prova de la seva carta), li donessin o no un mapa o arribés a robar-lo; o, fins i tot, el fet que hagués estat allà prèviament. L'única cosa important és el seu llegat. Shakespeare, Lope de Vega, Edison o Bill Gates (full de càlcul, Windows...) es van aprofitar, copiar, o van tenir "gent" que va realitzar part de les obres que es van atribuir. Però, tot i així, segueixen tenint el mèrit d'haver-ho fet passar a la posteritat... Si no hagués estat pel "seu saber vendre", o pel seu renom, potser avui no les coneixeríem.

Abans que ell hi van arribar els vikings, i potser fins i tot el Temple, els celtes, els fenicis, els egipcis; però cap d'ells no va deixar marcada una ruta perquè la seguisin els que vindrien al seu darrere.

En Colom, segons els seus diaris, va fer servir aquesta ruta SO-O en els viatges 2n, 3r i 4t. En el 1r, segur que també, encara que per a no contravenir l'esmentat tractat d'Alcàçoves, va haver de dir que havia seguit el paral·lel de la Gomera fins a arribar a Guanahaní, a les Bahames (baixa-mar?), que són les "Lucaya" de Ptolemeu. Per això penso que el nom de "Cayos" donat a algunes illes d'aquesta zona ha derivat d'aquí.

Abans del desembarcament a Guanahaní, En Colom va albirar terra tres vegades. Havia passat a prop ("llums vistos de nit a la llunyania") d'alguna illa més a "barlovent" (del català "per lo vent"), en la qual no va voler desembarcar, al meu entendre, perquè encara estava al sud de l'abans esmentat paral·lel de la Gomera, i perquè necessitava donar compte oficial d'una illa d'almenys 28° Lat.N. (latitud de la Gomera) per poder dir que el descobriment era legalment espanyol.

ESCALA D'APROVISIONAMENT DELS CATALANS A L'ESTRET

Durant els segles XIV i XV, el viatge Catalunya-Canàries (uns 20 dies) no podia fer-se sense escales i els navegants catalans, en fer els primers assentaments a les Canàries, van haver d'escollir un lloc tàctic per fer provisió d'aigua i verdures fresques (com van fer els portuguesos primer i, més tard, els holandesos i anglesos al Cap de Bona Esperança), i el lloc de la península més proper a les Canàries (sense entrar a Portugal) és sense cap dubte el golf de Cadis. Quan Jafuda Cresques (Jacme Ribes) va ajudar l'Enric el Navegant a muntar l'escola de navegació, la va fer muntar a Sagres (al costat del Cap de Sant Vicent), pel mateix motiu.

La primera presència catalana que tinc documentada al golf de Cadis, com a força naval, data del temps de Jaume I, el qual va ajudar amb les seves galeres el seu consogre "Fernando III el Santo" en la conquesta de Sevilla, que, com diu la crònica, "es va conquerir per mar", sense oblidar Castell de Ferro a Almería i les galeres catalanes que van participar a la conquesta de Màlaga. Ens explica Andrés Bernaldez a la seva Història dels Reis Catòlics D. Fernando i Da. Isabel (Impr. que fué de J.M. Geofrin. Sevilla 1869. tom I. cap. 813), que "estaban asediando Málaga" al 1487 "e faltó pólvora en el real, mandó el rei una galera por pólvora a Valencia i prestamente fue venida con ella".

Aquest fet, al final, ha anat en contra dels interessos catalans, perquè quan s'ha volgut canviar l'origen del viatge d'En Colom, ha sigut molt fàcil, ja que l'últim territori de la península a què va dir adéu En Colom va ser obligatòriament algun lloc del golf de Cadis (els americans van escollir Rota i Pals de l'Empordà com a punts estratègics; els anglesos, Gibraltar).

Dient això no pretenc canviar l'origen del viatge del descobriment, que estic convençut que es va gestar i Catalunya, des d'on també va salpar, sinó que simplement intento delimitar la base d'aprovisionament de les naus catalanes camí de les Canàries, usada "necessàriament" per En Colom, i abans per altres, quan les Canàries eren un fet únicament català. El viatge de Huelva a les Canàries podia durar uns 11 dies (la tercera part de la travessia Gomera-Antilles), que no és tan poca cosa com per voler convertir-lo en un viatge de 20 dies sense escales des de València, per no haver de tocar ports castellans.

M'inclino almenys per dos possibles llocs on hi ha influència catalana: Huelva ?a Palos no hi havia port? i la zona d'Isla Cristina (La Figuereta), encara que n'hi ha d'altres, atès que "La Mercè" és la Patrona de Cadis, Puerto Santa María, Jerez de la Frontera i San Fernando (Illa de Lleó). I, com que no va arribar allà caiguda del cel, això implica una presència important de mariners catalans a la zona del golf de Cadis.

Per a la primera opció em baso en el fet que la patrona de Huelva és la Verge de la Cinta, atès que ho va ser de Tortosa uns 100 anys abans. És evident que van ser navegants de Tortosa els qui van dur-hi aquesta devoció. En temps d'En Colom hi havia un oratori dedicat a la Verge de la Cinta. No oblidem que En Colom, enmig d'una gran tempesta, després de llençar oli al mar, va fer cantar l'Ave Maris Stella als seus mariners agenollats enmig del vaixell.

La Verge dels Navegants (o del Bon Aire), del famós quadre d'Alejo Fernández, també és la mateixa Verge de la Cinta de Tortosa. L'advocació "Stella Maris" va ser proclamada a Roma per Adrià VI (preceptor de Carles I), que li va agafar devoció sent bisbe de Tortosa (vegeu el llibre d'En Manuel Bestratèn). Per a la segona opció em baso en la seva història:

A partir d'un impressionant fenomen de la Natura, el terratrèmol del 1r de novembre del 1755, que va canviar la fesomia de les costes portugueses i espanyoles des de Lisboa fins al golf de Cadis, va sorgir un nou enclavament a la zona més occidental de Huelva, que, sota l'assentament de mercaders catalans, principalment, de Mataró, Sitges i Canet de Mar, va donar origen a la que avui és Illa Cristina, abans coneguda per "La Figuereta", en referència al pou d'aigua potable pròxim a una petita figuera.

Els orígens d'aquesta localitat marinera es remunten a la segona meitat del segle XVIII, quan pescadors catalans i valencians es van assentar en aquestes terres per explotar els caladors de sardina i tonyina, extreure la sal de les zones inundades, i fer-hi salaons i conserves el peix.

Isla Cristina, el port pesquer més important d'Andalusia, és una població fundada per pescadors catalans, en concret per Arnau, de Canet de Mar, patró de pesca, que s'hi va establir el 1756 i el van seguir altres catalans del Principat i València. El 1757, En Josep Faneca de Mataró, que era l'únic habitant, ja que els altres estaven absents, va descobrir aigua potable. El primer magatzem el va construir l'Anton Salerich. Els noms de molts dels alcaldes reflecteixen l'origen català de la població (per exemple: Antoni Roselló, Joan Martí, Joan Travé...). Es va convertir en municipi el 1802, prenent el nom d'Isla Cristina (com agraïment a la reina Maria Cristina per l'ajuda humanitària donada durant una epidèmia de còlera) el 29 de gener del 1834.

Encara avui dia només cal consultar la guia telefònica i comprovar com el nombre de cognoms catalans hi és molt elevat.

La versió oficial diu simplement que hi va haver una escassetat de pesca a Catalunya i els pescadors van emigrar allà, però amb la gran quantitat de llocs que hi havia per triar, penso que l'elecció no va poder ser deguda a l'atzar, sinó que va haver de ser perquè ja hi existia alguna referència anterior.

TRACTAT D'ALCÀÇOVES -DIVISIÓ DEL MÓN PEL PARAL·LEL DE LA GOMERA (28º N), 15 ANYS ABANS DEL TRACTAT DE TORDESILLAS

(l'única versió que he trobat a internet - en anglès)

"Or in any other islands, coasts, or lands, discovered or to be discovered, found or to be found, or in the islands of Madeira, Porto Santo, and Desierta, or in all the islands of the Azores, or the islands of Flores, as well as the islands of Cape Verde, or in all the islands hitherto discovered, or in all other islands which shall be found or acquired by conquest [in the region] from the Canary Islands downtoward Guinea. For whatever has been found or shall be found, acquired by conquest, or discovered within the said limits, beyond what has already been found, occupied, or discovered, belongs to the said King and Prince of Portugal and to their kingdoms, excepting only the Canary Islands, to wit: Lançarote, Palma, Forteventura, Gomera, Ferro, Graciosa, Grand Canary, Teneriffe, and all the other Canary Islands, acquired or to be acquired, which belong to the kingdoms of Spain..."

"And should they do the contrary (which may God not permit), then by that very fact, the guilty party shall incur a fine of 300,000 gold doblas of the grade of good gold and of just weight [which shall be given] to the other, obedient, party..."

Traducció de la traducció anglesa:

"O en cualesquiera otras islas, costas, o tierras, descubiertas o por descubrir, halladas o por ser halladas, o en las islas de Madeira, Porto Santo, y Desierta, o en todas las islas de las Azores, o [en] las islas de las Flores, así como [en] las islas de Cabo Verde, o en todas las islas hasta hoy descubiertas, o en aquellas otras islas que se encuentren o adquieran por conquista [en la región] de las Islas Canarias abajo hacia la Guinea. Para cualquier cosa que sea hallada, se adquiera por conquista, o se descubra dentro de dichos límites, además de lo que ya se ha hallado, ocupado, o descubierto, pertenece a dicho Rey y Príncipe de Portugal y a sus reinos, exceptuando sólo las Islas Canarias, Verbi: Lançarote, Palma, Forteventura, Gomera, Ferro, Graciosa, Gran Canaria, Teneriffe, y todas las demás Islas Canarias, adquiridas o por adquirir, que pertenecen a los reinos de España..."

"Y si hicieran lo contrario (qué Dios no lo permita), entonces por ese mismo hecho, la parte culpable incurrirá en una multa de 300,000 doblas de oro, de calidad de oro bueno y del justo peso [que será entregada] a la otra parte, obediente ..."

VERSIÓ (castellana-traduïda) A INTERNET: "El tractat de Alcàçoves (4 setembre 1479) es centrava en dos aspectes:

1) clàusules relatives a acords matrimonials i de successió i 2) un acord de pau perpètua entre Portugal i Espanya. Quant al segon, el conveni incloïa algunes regulacions al voltant de la navegació per l'Atlàntic. Concretament, es va adjudicar als reis de Portugal totes les terres descobertes i totes les que en el futur es trobessin "de les illes de Canària cap avall CAP A la Guinea", amb l'única excepció de les mateixes illes Canàries, que quedaven per als regnes d'Espanya".

TRACTAT DE TORDESILLAS - CANVI DE LA DIVISIÓ HORIZONTAL DEL MÓN (PARAL·LEL 28° N), PER UNA VERTICAL (MERIDIÀ DE TORDESILLAS)

Lo primer que va fer en arribar a Barcelona (al març de 1493) va ser dir-li al rei Ferran que manés una ambaixada a Alexandre VI (Roderic Borja, que, per cert, era senyor de Xàtiva, súbdit, per tant, del rei), perquè canviés la "línia horitzontal" del paral·lel de la Gomera (paral·lel acordat en el tractat Alcàçoves, que separava els futurs descobriments d'Espanya i Portugal), per una "línia vertical" (meridià) enmig de l'oceà.

La prova que aquesta ambaixada va tenir lloc és que el Papa, el 3 de maig, amb un dia de diferència, va començar a emetre butlles, les dues "Inter coetera" (la 1a signada a Barcelona) per les quals definia aquesta línia vertical enmig de l'atlàntic "100 lligües a l'oest de les Açores". I, enmig de les dues, l'"Eximiae devotionis", que confirmava la 1a butlla.

Quina necessitat tenia el Papa per emetre aquestes butlles, i anul·lar el Tractat de Alcàçoves, si no era pel fet que la ruta bona cap a Amèrica era la que baixava fins a les illes de Cap verd, en aigües de Portugal? És a dir, la ruta del 2n viatge.

Després d'interrogar En Colom, el rei de Portugal havia enviat a En Cabral cap l'oest de les illes de Cap Verd, i havia arribat a Pernambuco (sabia, per tant, per "estima", a quina distància hi havia terra). Per aquest motiu, no va acceptar la proposta de les 100 lligües, que li deixaven només aigua. Els mapes d'En Joan Cosa i d'En Cantino mostren també aquestes discrepàncies en el traçat d'aquesta línia de demarcació.

Al cap d'alguns "estira i arronsa", es va arribar a un acord en el Tractat de Tordesillas de 1494, traçant al final la "línia vertical, 370 lligües a l'oest de les Açores". Ingènuament Portugal va acceptar el tractat i es va quedar amb el Brasil, sense veure que a "les Índies només s'hi podia arribar" (d'acord amb Alcàçoves), navegant per aigües portugueses, i va regalar a Espanya la resta d'Amèrica.

Per cert, el cosmògraf que va traçar la línia de Tordesillas (les dues), va ser En Jaume Ferrer de Blanes, amic d'En Colom (es conserva correspondència entre ambdós). Curiosament, a aquest cosmògraf, en textos castellans, se l'anomena "el lapidario de Burgos"! (Blanes és a 58 Km de Barcelona).

MAPES FALSEJATS - CUBA I HISPANIOLA A 12° MÉS AL NORD A L'"ADMIRAL'S CHART", A LA CARTA D'EN JOAN COSSA I A LA D'EN CANTINO

Durant aquests últims 20 anys, he col·leccionat mapes, i m'havia xocat veure, en alguns, totes les illes del Carib (incloent-hi Cuba i Hispaniola) per sobre del Tròpic de Càncer.

Existeix un mapa atribuït a En Colom (la font anglesa l'anomena "The Admiral's Chart"), inclòs a la Geografia de Ptolomeu del 1513, imprès d'una talla en fusta, on es dibuixen totes les illes per ell descobertes per sobre del Tròpic de Càncer (incloent Cuba i la Hispaniola ?quan en realitat hi són per sota? com veureu als gravats). En Colom coneixia perfectament la latitud, que correspon a la alçada de la polar mesurada amb el bastó de Jacob, el quadrant o l'astrolabi ?hemisferi Nord? (amb un quadrant casolà es pot mesurar amb un error inferior a 1°). L'error de 12° de latitud d'aquest mapa està fet a propòsit, i el motiu únicament pot ser: "protegir la legitimitat de les terres descobertes abans del Tractat de Tordesillas", ja que totes les terres descobertes abans del 1494 havien d'estar situades al nord del paral·lel de la Gomera, o, en cas contrari, eren de Portugal (el mapa d'En Joan Cosa del 1500 i el d'En Cantino del 1502 copien ensems i a propòsit aquesta mateixa inexactitud).

Mapa de l'Almirall a la Geografia de Ptolomeu (1513)

Mapa d'En Cantino (1502)

BUTLLES CONCEDIDES PER ALEXANDRE VI

- 1) Butlla Inter coetera (3 de maig del 1493): va donar als Reis Catòlics les terres situades a occident que no pertanyessin a altres prínceps cristians.
- 2) Butlla Eximiae devotionis (3 de maig del 1493): va ratificar i va clarificar les concessions fetes als Reis de Castella per la butlla anterior.
- 3) Segona Butlla Inter coetera (4 de maig del 1493): va fixar una línia demarcatòria entre els territoris pertanyents a Espanya i Portugal, situada a cent llegües a l'oest de les illes Açores i Cap Verd (donaria pas al Tractat de Tordesillas del 1494).
- 4) Butlla Piis fidelium (25 de juny de 1493): concedida a fra Bernat Boïl, la seva missió i les seves atribucions a les terres descobertes.
- 5) Butlla Dudum siquidem, de data facial autèntica, 25 de setembre, on s'amplien les concessions territorials atorgades a la primera Inter Caetera.

Post scriptum: Vaig començar a recopilar aquesta informació fa 20 anys per enviar una carta a la National Geographic Society, per un article publicat el 1986 al "True Columbus Landfall" i, més tard, per contestar un altre article de l'Sky & telescope d'un catedràtic de Harvard que deixava En Colom en bastant mal lloc ("Columbus: a heaven's navigator and a hell's calculator"), vaig recopilar pràcticament totes les dades anteriors (cartes de l'arxiu d'Arenys amb la ruta d'En Colom marcada amb llapis, llibres, mapes, etc.), però em faltava el Tractat de Alcàçoves, que, de fet, és el que ho explica tot. La Marta Majó d'Arenys de Mar, va anar com a tripulant al viatge del seu professor L. M. Coin Cuenca del 1990 i em va explicar la seva tesi. Gràcies Marta! Després va venir En Bilbeny amb la seva teoria de Pals.

Hi ha una tesi doctoral, "Los mallorquines en Canarias en el siglo XIV", d'En José Antonio Hurtado García, que estableix la mateixa ruta, sostenint que estaria encriptada en anagrames del mapa d'En Cresques. I encara que estic d'acord amb moltes de les coses que diu, el seu raonament és difícil de "seguir", i crec que la seva taula de distància real i distància declarada és al revès: la real hauria de ser més gran que la fictícia.

Manel Capdevila